

ВІДГУК

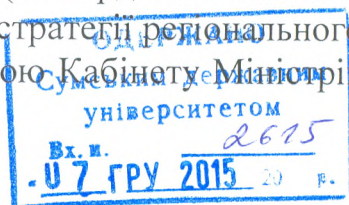
офіційного опонента на дисертаційну роботу Вороненка В'ячеслава Ігоровича «Науково-методичне обґрунтування стратегій еколого-економічного розвитку регіону», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища у спеціалізованій вченій раді Д 55.051.01 у Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України

1. Актуальність теми дослідження

Регіоналізація наразі є тільки однією з актуальних тем наукових та практичних досліджень, але і необхідною умовою реформування економіки країни та виконання зобов'язань держави в рамках підписаних міжнародних угод. Необхідність узагальнення світового та українського досвідів а також розробка практичних рекомендацій з розробки, впровадження та оцінки ефективності стратегій регіонального розвитку є нагальною за затребуваною. Водночас сучасні тенденції розвитку світового суспільства висувають нові вимоги, щодо таких стратегій, одним з яких є забезпечення сталого розвитку територій та заощадливого використання ресурсів. Водночас сучасні умови розвитку та функціонування української економіки потребують імплементації принципів сталого розвитку в практику природокористування та господарську діяльність економічних суб'єктів на різних ієрархічних рівнях. При цьому розв'язання значної кількості еколого-економічних проблем значною мірою обумовлюються особливостями розвитку окремих регіонів, що актуалізує дослідження з методичних засад до формування стратегій збалансованого розвитку

Накопичений вітчизняний і зарубіжний досвід, наукові і методичні розробки щодо обґрунтування регіональних стратегій як інструмента забезпечення еколого-економічного розвитку регіону потребують подальшого удосконалення в напрямку формування інструментарію динамічного екозбалансованого розвитку територій, визначення критеріїв оцінювання еколого-економічного розвитку та вибору відповідних стратегічних напрямків екологічно спрямованого розвитку регіонів України. З огляду на зазначене, робота Вороненка В.І. присвячена науково-методичному обґрунтуванню стратегій еколого-економічного розвитку регіону є актуальною та своєчасною.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає основним науковим напрямкам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр., затвердженим Постановою Президії Національної академії наук України від 20.12.2013 р. № 179, зокрема: п. 3.1.16 «Економіка природокористування й охорони навколишнього середовища»; п. 3.1.25 «Природозбереження та раціональне природокористування». Дисертаційне дослідження виконане у контексті Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року (затверджено Законом України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI); Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385).

Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з тематикою науково-дослідних робіт Сумського державного університету, зокрема: «Інституційні механізми інтегрованого управління процесом переходу до сталого розвитку регіонів України та Білорусії» (№ ДР 0113U002790), де автором запропоновано методика вибору оптимальної стратегії еколого-економічного розвитку регіону; «Організаційно-економічні засади адаптації економічних систем до кліматично-ресурсних флуктуацій» (№ ДР 0114U007076), де автором розвинені методичні положення щодо оцінки поточного стану еколого-економічного розвитку регіону; «Формування системи соціально-економічної безпеки при розподілі та використанні водних ресурсів» (№ ДР 0111U003566), де автором удосконалені науково-методичні підходи до оптимізації еколого-економічних показників водоспоживання.

У дисертації сформульовано та розв'язано такі задачі: виявлено основні тенденції та закономірності процесів забезпечення регіонального еколого-економічного розвитку та проаналізовано пов'язані загрози; проведено ґрунтовний огляд сучасних теоретичних та методичних підходів до розроблення еколого-економічних стратегій розвитку регіонів та на його основі сформульовано напрями обґрунтування стратегії еколого-економічного розвитку регіону; досліджено чинні науково-методичні підходи до оцінки еколого-економічного стану регіонів, вибору відповідних стратегій та виявлення шляхів удосконалення зазначених підходів; верифіковано результативність можливих еколого-економічних стратегій розвитку регіону за допомогою економіко-математичного моделювання.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Винесені на захист наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться у дисертації і авторефераті є достатньо обґрунтованими. Зміст дисертаційної роботи і наукових публікацій здобувача за темою засвідчують необхідну достовірність отриманих наукових результатів та зроблених висновків і пропозицій. Вони базуються на поглибленому вивченні та узагальненні значного обсягу наукових джерел з проблем формування стратегій регіонального еколого-економічного розвитку та можливості їх імплементації у вітчизняну практику. Дослідження ґрунтується на серйозній теоретичній, методичній та практичній основі. Слід відмітити обізнаність автора із провідними працями з економіки природокористування та нестандартність підходів щодо побудови економіко-математичної моделі оптимізації показників еколого-економічного розвитку регіону. Вороненком В.І. чітко визначено мету, сформульовано завдання, предмет та об'єкт дисертаційної роботи.

У дослідженні завдань автором використано широке коло сучасних методів дослідження, зокрема: логічного узагальнення, порівняння та наукової абстракції – при визначенні змісту стратегії еколого-економічного розвитку регіону; еколого-економічного, статистичного, системного аналізу та синтезу – при дослідженні впливу господарської діяльності на довкілля в регіоні та визначенні місця еколого-економічних стратегій у цьому процесі; анкетування та експертно-аналітичної оцінки – при розробленні вагових коефіцієнтів у зведених динамічних

показниках еколого-економічного стану регіонів; економіко-математичного моделювання та інтегрального числення – при розробленні динамічних моделей оптимізації еколого-економічних показників розвитку регіону; економіко-статистичні – при оцінюванні стану й тенденцій динаміки еколого-економічного розвитку регіону, а також візуального подання результатів дослідження. Для реалізації системного аналізу застосовувалися методи комп'ютерної обробки інформації за допомогою програмного пакета MathCad та Microsoft Office Excel.

Основні результати дисертаційного дослідження було оприлюднено та отримало позитивну оцінку на одинадцяти міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях. Автором сформульовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, сукупність яких дозволяє розв'язати конкретне наукове завдання, що має істотне значення для економічної науки та практики. Серед них найбільш вагомими авторськими здобутками є наступні.

У першому розділі «Екологічна домінанта в стратегіях еколого-економічного розвитку регіону» проаналізовано тенденції і закономірності впливу економічної діяльності людини на стан навколишнього середовища та наслідки зростання чисельності населення (стор. 16-22 дисертації, стор. 5 автореферату). Дослідження теоретико-методичних підходів до формування стратегій збалансованого розвитку дозволило авторові зробити висновки щодо нагальності встановлення науково обґрунтованих кількісних показників природокористування та необхідності розробки показників міжгалузевого балансу. Автор зазначає необхідність підвищення ефективності інструментів регулювання взаємодії між державними, регіональними органами влади та господарюючими суб'єктами. Також у роботі зроблено спробу формулювання фінансових механізмів, згідно з якими частина виручки, отримана завдяки використанню природно-ресурсного капіталу регіону, спрямовувалась на розвиток цього регіону (стор. 35-42 дисертації, стор. 5 автореферату).

Другий розділ роботи «Науково-методичні підходи до формування стратегій еколого-економічного розвитку регіону» присвячено дослідженню процесу формування стратегії еколого-економічного розвитку регіону. В рамках поставленого завдання, на основі авторської системи показників оцінки еколого-економічного стану регіону, розроблено теоретичний підхід до побудови системи критеріїв вибору оптимальних регіональних стратегій (стор. 52-60 дисертації, стор. 5-9 автореферату).

Запропонований автором методичний підхід до формування системи якісних показників дозволяє враховувати: економічний результат на одиницю використання природних ресурсів за вирахуванням вартісної оцінки їх виснаження, економічний результат на одиницю збитків від екодеструктивного впливу за вирахуванням еколого-економічних витрат, співвідношення вартісної оцінки відновлених природних ресурсів та витрат на їх відновлення, співвідношення вартісної оцінки відвернених збитків та витрат на запобігання забрудненню довкілля (стор. 76-90 дисертації, стор. 6-8 автореферату).

Автором запропоновано методику обґрунтування вибору стратегії еколого-економічного розвитку регіону. Представлена система відбору стратегії є поєднанням взаємообумовлених блоків, що забезпечують генерацію і цільову композицію стратегії, її формування шляхом використання найбільш оптимального набору методів, засобів та інструментів для розвитку регіону;

урахування траєкторій і горизонтів розвитку; контроль дій і результатів; коригування регуляторів і цілей (стор. 154-155 дисертації, стор. 9-11 автореферату). Запропонована система обґрунтування на відміну від існуючих містить блок «оптимізації і корекції», що базується на порівнянні прогностичних та контрольних (планових) показників еколого-економічного розвитку регіону (стор. 155-160 дисертації, стор. 12-13 автореферату.).

Заслуговують на увагу представлені автором підходи до побудови економіко-математичної моделі оптимізації показників еколого-економічного розвитку регіону, що враховують динаміку змін економічного та екологічного стану регіону, у тому числі зміни чистих внутрішніх заощаджень регіону, скоригованих з урахуванням еколого-економічних втрат від порушення довкілля (збитків від забруднення і виснаження природних ресурсів) (стор. 173-182 дисертації, стор. 14-15 автореферату).

Наукові положення, висновки і рекомендації, що представлені у рукопису відзначаються достатнім ступенем обґрунтованості і достовірності, що підтверджується застосуванням новітніх методів і способів організації та проведення дослідження; використанням репрезентативного масиву економіко-статистичної інформації, що характеризує еколого-економічний розвиток регіонів; а також тим, що значна частина рекомендацій автора апробовано на конференціях та оприлюднено у наукових працях.

3. Наукова новизна і практичне значення дослідження

Вирішення поставлених у дисертації завдань призвело до отримання нових для науки результатів. Підтверджую наукову новизну положень, висновків, рекомендацій, що містяться у дисертаційній роботі.

вперше:

– запропоновано та сформульовано методичний підхід до створення критеріальної бази для вибору оптимальної стратегії еколого-економічного розвитку регіону, що ґрунтується на обчисленні еколого-економічних показників ефективності розвитку регіону шляхом агрегування зведених динамічних показників екологічного й економічного стану регіону (стор. 58-64);

удосконалено:

– методичний підхід до формування системи якісних показників еколого-економічного стану регіону, який дозволяє врахувати: економічний результат діяльності на одиницю використання природних ресурсів, що коригується на вартісну оцінку їх виснаження, а також економічний результат діяльності на одиницю збитків від екодеструктивного впливу за вирахуванням еколого-економічних витрат, співвідношення вартісної оцінки відновлених природних ресурсів та витрат на їх відновлення й витрат на запобігання забрудненню довкілля (стор. 75-95);

– методичне забезпечення математичної моделі оптимізації показників еколого-економічного розвитку регіону, яка на відміну від існуючих враховує динаміку змін економічного та екологічного стану регіону, у тому числі коливання чистих внутрішніх заощаджень регіону, скоригованих з урахуванням

втрат від порушення довкілля (збитків від забруднення і виснаження природних ресурсів) (стор. 105-111);

набули подальшого розвитку:

– підхід до обґрунтування стратегії еколого-економічного розвитку регіону, що містить блок «оптимізації і корекції» та базується на порівнянні прогнозних та контрольних (планових) показників еколого-економічного розвитку регіону (стор. 155-160);

– науково-методичний підхід до оцінки результативності стратегії еколого-економічного розвитку регіону за допомогою показника істинних заощаджень, який дозволяє врахувати на регіональному рівні вартісні оцінки виснаження земельних та прісних водних ресурсів (стор. 158-162).

Результати аналізу теоретичних матеріалів і методичні положення, викладені в дисертації, доведені до стадії, що дає змогу використовувати їх для формування стратегій еколого-економічного розвитку регіону.

Розроблені автором методичні підходи та рекомендації були впроваджені у діяльність ТОВ «Акція-Інформ» (довідка № 65 від 20.08.2014 р.), ТОВ «Автобудкомплекс» (довідка № 147 від 15.09.2014 р.), ТОВ «Суминафтотранс» (довідка № 39/07 від 20.01.2015 р.), ТОВ «Авеню» (довідка № 51 від 08.04.2015 р.), ТОВ «Промтехмаш» (довідка № 112 від 20.05.2015 р.). Результати дисертаційного дослідження (теоретичні, методичні та практичні авторські розробки) впроваджені в навчальний процес Сумського державного університету і використовуються під час викладання дисциплін «Теорія сталого соціально-економічного розвитку», «Економіка довкілля», «Стратегія підприємства» та «Регіональний розвиток соціально-економічних систем» (акт від 22.05.2015 р.).

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Результати наукових досліджень Вороненка В.І. з формування стратегій еколого-економічного розвитку регіону знайшли відображення у 17 наукових працях, зокрема 5 статей у наукових фахових виданнях України (3 у співавторстві), 1 стаття у науковому фаховому виданні України, що входить до міжнародної наукометричної бази РИНЦ та міжнародної бази реферування Ulrich's Periodicals Directory, 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку, з якого підготовлено дисертацію (у співавторстві), 1 стаття у інших наукових виданнях з напрямку, з якого підготовлено дисертацію, 9 публікацій у матеріалах конференцій (1 у співавторстві) (в списку публікацій, виконаних у співавторстві і поданому в авторефераті, представлено особистий внесок здобувача).

Основний зміст дисертації повно відображений в авторефераті, який лаконічно передає її основні положення. Опубліковані наукові праці та автореферат достатньо повно відображають основні результати проведених наукових досліджень.

Кількість публікацій у наукових фахових виданнях та їх зміст дозволяє прилюдний захист дисертації. Список праць автора за тематикою дисертаційного дослідження наведено в авторефераті та подано у дисертації.

5. Оцінка змісту дисертації дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи рівень розробки наукових і методичних домінант, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити дискусійний характер деяких положень.

1. Вважаємо що автору слід було більш чітко структурувати матеріал у першому розділі, зокрема у розділі 1.1. необхідно пов'язати факти щодо збільшення населення у всьому світі та скорочення чисельності населення в Україні з необхідністю переходу до сталого розвитку, а у розділі 1.2. підсумувати огляд напрацювань науковців з обраної тематики авторським баченням економічного змісту, цілей і задач стратегії розвитку регіону.

2. У розділі 2.1. «Інструментарій і методика формування стратегій еколого-економічного розвитку регіону» необхідно було виокремити з загального матеріалу інструментарій формування стратегії, що буде використовуватись у подальших дослідженнях, та методику, що фрагментарно узагальнено на рисунках 2.2 «Концептуальна схема чинників формування стратегії еколого-економічного розвитку регіону» та 2.4 «Схема системного підходу до формування стратегії еколого-економічного розвитку регіону».

3. При розробці показників економічного результату на одиницю використання природних ресурсів за вирахуванням вартісної оцінки їх виснаження у регіоні (підрозділ 2.2.) слід було врахувати можливості застосування та вплив прискореної амортизації, як інструменту стимулювання інноваційної діяльності.

4. Потребує більш детального дослідження методика обрахунку показнику відверненого збитку (стор. 90), що пропонується розраховувати на основі обчислення добутку маси шкідливих речовин, що не потрапили у довкілля внаслідок природоохоронних заходів. Не зрозуміло, як відокремити скорочення впливу на довкілля в наслідок проведення природоохоронних заходів від його скорочення з інших причин. Також у роботі не розглядається можливість закриття підприємств.

5. В запропонованому автором підході до аналізу поточного еколого-економічного стану регіону (стор. 77-78) пропонується використовувати такі показники як вартісна оцінка виснаження природних ресурсів (ВПРР), оцінка виснаження земельних ресурсів (ВЗРР), але не уточнюється, що що виступає об'єктом економічної оцінки: ресурс, який було використано, або ресурс, який залишився виснаженим (забрудненим, порушеним тощо).

6. На стор. 110 автор зазначає, що «виснаження природних ресурсів регіону оцінюється для таких характерних Україні основних природних ресурсів: прісні водні ресурси, земельні ресурси, лісові ресурси, нафта, природний газ, кам'яне вугілля, залізна руда», але у подальшому дослідженні концентрує увагу на земельних ресурсах (підрозділ 2.3.2) або водних і

земельних ресурсах (розділ 3). Вважаємо, що така вибірковість потребує додаткових пояснень.

Висловлені зауваження й дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вона є оригінальним, самостійним дослідженням з актуальної проблеми формування стратегій еколого-економічного розвитку регіону.

6. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота Вороненка В'ячеслава Ігоровича на тему «Науково-методичне обґрунтування стратегій еколого-економічного розвитку регіону» є актуальною науковою роботою. Ідеї автора представляють науковий інтерес для теорії та практики досліджуваної проблеми. Дисертація здобувача є самостійним економічним дослідженням поглибленого характеру, має закінчений характер у рамках поставлених завдань.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища і профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 у Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Актуальність, новизна, обґрунтованість та достовірність положень, висновків і рекомендацій свідчать, що робота відповідає вимогам п.п. 9,11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а дисертант Вороненко В'ячеслав Ігорович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу економічних проблем
екологічної політики та сталого розвитку
Державної установи «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»

 Жарова Л. В.

